

גיליון מס' 559 חג הפסח
תשפ"ד שנה שתיים עשרה

נודב ע"י הרב דוד כץ שליט"א מארה"ב
ואתנו עמו הרב ד"ר. יוסף פרעגער
זכות רבינו זצ"ל יגן עליהם
לברכה והצלחה
ויזכו לחג כשר ושמח
ביחד עם כל ישראל אחיהם אמן.

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי זצוק"ל

אבעלי אסופות - פסח

בענין שימוש בספרים בפסח

רבינו זצ"ל היה נזהר כל השנה שלא להביא ספרים לשולחן מחשש מילב"ם ושלא יהיה מקום שמכניסים בו חמץ, ואעפ"כ לא השתמש בפסח רק בספרים המיוחדים לשימוש בפסח או בספר שבדקו דף אחר דף בראייה או במישוש היד שאין בו חמץ, [ואמר לי רבינו, מה אתה חושב, שאני מוכר כל הספרים לגוי.. אני מוכר רק הפירושים שיש בספרים], וכתב רבינו זצ"ל בתשובה, הנזהר מחמץ בספרים כל השנה, אם נתן דעתו לזהר כל השנה, ומיום שקנו ספרים חדשים נתן דעתו, יכול לסמוך ע"ז, (דולה ומשקה סי' תל"ג), ולמעשה אמר לי דבמקום שיש ילדים קטנים, כל מקום שאינו נעול ושמור לפסח, ה"ז בכלל מקום שמכניסים בו חמץ, ואף פעם א"א לדעת היכן הילד מחביא ומפורר חמץ [וסיפר שהיה לו ילד ששמע בגן שעכשוו שבו לא יאכלו לחם וחשש שלא יהיה לו מה לאכול.. והחביא סנדוויץ' שלם בכביסה], גם בביהכנ"ס שלו השתמשו רק בספרים המיוחדים לפסח כי זה מקום שמכניסים בו חמץ בבריתות ושאר סעודות מצוה, ואמר רבינו זצ"ל דגם בספרים הנמכרים בחצר ביהכנ"ס יש לחוש שאכלו שם חמץ (שמענו כן ראינו ח"ב עמוד קס"ד), ובקונטרס הזכרונות (סי' כ"ג אות ט"ו) הביא שמרן החזו"א כשהיה צריך ספר בפסח היה מסתכל בספר של אחר שלא מכר הספרים כי שם אין חשש שמא יבא לאכלו שאינו שלו.

לבדוק בעצמו קודם ליל י"ד או בזמנו ע"י שליח

רבינו זצ"ל אמר דעדיף לבדוק בעצמו החמץ בתוך ל' יום קודם החג ללא ברכה, מלמנות שליח שיבדוק בברכה בליל י"ד, דמצוה בו יותר מבשלוחו, (שמענו כן ראינו ח"ב פ"ה סי' כ"א ובקו' הזכרונות סי' כ"ג אות כ"א מביא ג"כ שאמר לו החזו"א דאם קשה לו לבדוק בחדרו בישיבה בליל י"ד בברכה יבדוק בלילות הקודמים ללא ברכה).

בדיקת הכיסים

כתב רבינו זצ"ל בשו"ת הלכות (סי' תל"ג סכ"ד) הכיסים ובתי ידים של בגדים בין משלו ובין משל התינוקות שבבית שנותנים בהם לפעמים חמץ צריכים בדיקה, ואפילו הוא אומר ברי לי שלא ניתן בהם חמץ, דמילתא דלא רמיא עליה לאו אדעתיה, והעולם נוהגין רק לנער הכיסים בשעת הביעור, ונכון לבדוק אותם בשעת הבדיקה, ואמר רבינו זצ"ל שאצלו אין מצוי חשש חמץ בכיסים כי את בגדי יום חול מוכר לגוי, ובבגדי שבת אינו מכניס דבר לכיסים מחשש טלטול, גזירה שמא יצא בהם וכדעת הגר"א במעש"ר (אות קמ"א), ובכל זאת אמר שבדוק הכיסים בע"ש כתקנ"ח חייב אדם למשמש בבגדיו בע"ש (שבת י"ב א'), ואמר שפעם אחת באמת מצא ארנק שנתן שם כשהלך עם בגדי שבת לחתונה, ומטעם זה נוהג גם לבדוק בגדים אלו, (ס' אדרת אליהו בשיח אליהו אות קי"א).

עורך: יצחק גולדשטון

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✉ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק ☎ 053-3145900

להשאיר האור דולק בעת בדיקת חמץ

רבינו זצ"ל נהג להשאיר אור החשמל דולק בבדיקת חמץ, ואמר שכן נהגו מרן החזו"א זצ"ל ואביו זצ"ל, וביאר הטעם שהוא לתועלת הבדיקה שע"ז אפשר לבדוק טוב יותר, ואמר רבינו זצ"ל דאת הספרים שבדקו לפסח לא בדקו לאור הנר אלא לאור החשמל או לאור היום (שבות יצחק פסח פ"ד אות ג).

בדיקה לאור נורת ליבון ופנס

אמר לי רבינו זצ"ל בשם מרן החזו"א זצ"ל, שבשעת הדחק פנס נחשב כמו נר הן לענין בדיקת חמץ (וכ"כ במועדי הגר"ח ח"א סי' נ"ב ובס' מישרים אהבוך עמוד רנ"ב), והן לענין נר שבת וחנוכה (יחלק שלל ח"ב עמוד צ"ב לענין נר חנוכה (כשא"א להדליק ע"י שליח), וקו' עזרת אליעזר ירחי לידה עמוד כ"ז לענין נר שבת ביולדת שא"א לה להדליק אש בבית חולים, וכ' שם רבינו בתשובה בעמוד כ"ח דלכאו' יכולה לברך על זה להדליק נר של שבת, ובשעה"ד כ' דסגי לברך על אור החשמל), אמנם המדובר היה על נורת ליבון שיש בזה אש ולא על פנסים שיש היום שאין בהם כלל אש, ועי' בקונטרס הזכרונות ממרן החזו"א (סי' כ"ג אות י"ד) שכ' רבינו זצ"ל בשם מרן החזו"א זצ"ל, שמותר לבדוק בפנס כיס חשמלי, ואמר רבינו זצ"ל דבחורין וסדקים שקשה להכניס נר דולק אפשר להקל בזה.

במנהג הצניע עשרה פתיתים

אמר רבינו זצ"ל דגם מי שדר יחידי ואין לו מי שיכין עבורו עשרה פתיתים קודם הבדיקה, מ"מ המנהג שבכל ענין נותנים עשרה פתיתים אע"פ שהוא בעצמו נותנם, ויודע היכן הטמין, וחמיו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל הביא ראייה וסמך לדבר ממקור דין בדיקה לאור הנר בפסחים (ז' ב') שנלמד נר מנר וחיפוש מחיפוש מקרא דוימצא הגביע באמתחת בנימין (בראשית פמ"ד י"ב) דשם חזינן דשייך לשון מציאה גם במה שהוא היה המטמין, והכא נמי שייך מציאה במה שהחביא, ועיקר הטעם שע"ז יתן על ליבו לחפש היטב ולזכור היכן יתכן שנשאר חמץ. (פסח כהלכה).

מנהג מרן החזו"א זצ"ל

כתב רבינו זצ"ל בקונטרס הזכרונות ממרן החזו"א (סי' כ"ג אות י"ב), שאצל מרן החזו"א איש לא נתנו י' פתיתים לפני הבדיקת חמץ, ואמר לי רבינו זצ"ל שאצל מרן החזו"א זצ"ל לא היה ענין ליתן עשרה פתיתים, דעיקר הטעם שמא לא ימצא חמץ ויש חשש ברכה לבטלה, וזה לא היה שייך אצלו, כי כל הבית היה עם חמץ, כי עד הבדיקה לא ניקו כלל הבית [מחמת חולי וחולשת הרבנית ע"ה], ורק בעת הבדיקה הגיעו כעשרה בחורים, והתחילו לכבד הבית ולהוציא החמץ, [וסיפר שזוכר שמצאו בארון נעול עוגה גדולה שקבלה הרבנית במשלוח מנות לפורים ונעלה בארון שלא יקחו].

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה - 1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה - 4310

בענין מי שהיה נוהג שלא לאכול שרויה וקשה לו קעת

רבינו זצ"ל העיד בענין מי שהיה נוהג שלא לאכול שרויה וקשה לו קעת בזקנותו, על מעשה רב שהיה אצל מרן החזו"א זצ"ל, שבא לפניו רבי זעליג שפירא ז"ל לעת זקנותו כשהוצרך לאכול מצה שרויה, ואמר לו מרן החזו"א זצ"ל שיעשה התרת נדרים, ואמר שגם אביו, מרן בעל הקה"י זצ"ל עשה התרת נדרים בעניין זה בזקנותו, (ס' מעשה איש ח"ב עמוד ק"א ועי' שם ח"ג עמוד קל"ו) שהקה"י היה א' מהמתירים לר"ז שפירא).

וכתב רבינו זצ"ל בקונטרס הזכרונות ממרן החזו"א (סי' כ"ג סמ"ה), זקן שא"י לאכול הכזית מצה יכול לשרותו במים, (כמבואר בשו"ע סי' תס"א ס"ד), ורמ"ג כ' (וכ"ה בדינים והנהגות להגאון רבי מאיר גריינמן שליט"א פ"ח סל"ו) שזקן אחד שאלו אם מוטב לצאת במצה שרויה או במפוררת, והשיב דעדיף במפוררת, ע"כ. וכן הורה מרן בעל הקה"י זצ"ל, (ארחות רבינו ח"ב עמוד פ"ד). ואמר לי הגאון רבי מאיר גריינמן שליט"א, שמש"כ שם, הנידון היה רק על בירור בעצם הדבר מה עדיף אכילת מצה שרויה או מפוררת למי שנצרך לכך, ולא מיירי במי שצריך להתרת נדרים מחמת מנהג טוב או אל תיטוש.

ובבית משפחת אבי מרן בעל הקה"י זצ"ל נמנעו בפסח מאכילת שרויה (ארחות רבינו ח"ב עמוד נ"ח), אבל למעשה הקה"י עצמו הורה לבנו, רבינו זצ"ל, וכן לבנותיו, שיאכלו שרויה, ואף הקה"י עצמו בשנותיו המאוחרות שהיה קשה עליו האכילה, עשה התרת נדרים ואכל שרויה (שם עמוד ס), ומובא (שם) שכן הורה מרן החזו"א למי שנהג בחומרא זו והיה קשה עליו הדבר שיעשה התרת נדרים, וכן הביא רבינו זצ"ל בשם מרן החזו"א שמי שנהג בחומרא זו וקשה לו להמשיך בזה שיעשה התרת נדרים, (מנחת תודה עמוד של"ב, וכן כתב רבינו בס' הליכות חיים ח"א עמוד ק"י).

ורבינו זצ"ל בעצמו הצטרף להתרת נדרים לא' שהיה נוהג בחומרא זו ואכל אצל רבינו והיה נמנע מלאכול וראה שלא נידח' לרבינו הנהגה זו ואמר שרוצה להפסיק חומרא זו והתיר לו הדבר בצירוף עוד שני אנשים, (אלא ד"א של הלכה פמ"ז ס"ג). ועי' בחזו"א (או"ח סי' קכ"א ס"ט) שעיקר הטעם להתיר שרויה כי לא חוששים שנשארו במצה מקום שלא נילוש היטב, וכשאירע שמצאו במצות גרגרי חיטה והתברר שלא טחנו החיטים היטב אסר רבינו זצ"ל לעשות מהם מצה שרויה, (אלא ד"א של הלכה פמ"ב ס"ב).

מכתב רה"י הגר"ד לנדו שליט"א מעשה רב ממרן החזו"א זצ"ל

עמוד המס' ה' יצחק בן א' [בן המס' אלס בן א']
בפניו שיתקן להי' משה שמעון [בניו] על ידן המס'
[בן] גדול [בן] אלס בן א' יצחק בן א' יצחק בן א'
אלס יצחק בן א' יצחק בן א' יצחק בן א'
אלס יצחק בן א' יצחק בן א' יצחק בן א'
אלס יצחק בן א' יצחק בן א' יצחק בן א'
אלס יצחק בן א' יצחק בן א' יצחק בן א'
אלס יצחק בן א' יצחק בן א' יצחק בן א'
אלס יצחק בן א' יצחק בן א' יצחק בן א'

והגרמ"מ לובין שליט"א הביא לי העתק כתי"ר רה"י מרן הגר"ד לנדו שליט"א שכתב לו בשלהי ניסן תשפ"ג וז"ל: "שמעתי מהרה"ג ר' יצחק כהן ז"ל [בן הגאון ר' שלמה כהן ז"ל הנודע בעירנו] שהי' מעשה שהתפלל במנינו של

מרן החזו"א זצ"ל בער"פ [או אולי יום או יומים קודם, אינני זוכר], ונגש אליו יהודי אחד וביקשו להצטרף לאחרים להישאל על מנהגו (מנהג אבותיו) שלא לאכול שרוי' כי הדבר קשה עליו [כמדו' מחמת זקנותו], וניגש ר' יצחק כהן החזו"א לשאלו על מבוקש היהודי וענה לו החזו"א שאין להתיר [או שא"א להתיר, תפוס לשון אחרון], ע"כ מה שסיפר לי הרה"ר ר' יצחק כהן, ועל פי זה אינני נשאל על מנהג זה למרות שיש לי צורך רב בזה". עכ"ל.

מעשה רב ממרן הקה"י בזה והנהגתו עם רבינו זצ"ל

והדבר פלא שאב ובנו, הקה"י, ורבינו זצ"ל, מעידים שראו את הקדש, את מרן החזו"א זצ"ל, שהראה פנים לשואל התיר

הנדר, וכן עשו מעשה רב בעצמם, וכאן יש מעשה רב לסתור, אך יבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם, דבאמת עי' בספר ארחות רבינו (מהדר"ח ח"ב עמוד נ"ח אות ג) שמביא ג"כ מעשה רב ממרן הקה"י זצ"ל שאע"פ שהוא עצמו הורה לבנו ולבנותיו שלא ימשיכו מנהג אבותיו להמנע מאכילת שרויה, מ"מ כשנשאל בזה מא' שזקניו היו מעדת החסידים, והחמירו באכילת שרויה, ואביו נדד בין הארצות ולא החמיר בזה, ושאלו האיך ינהג במנהג זה, והשיבו מרן הקה"י זצ"ל שיחמיר הוא וגם בניו הקטנים במנהג זקניו, ואף כשילך לבית חמיו שמיקל בזה, יקח סיר עמו כדי שיוכלו להמשיך ולנהוג מנהג אבות, ואמר שאצל האדמו"רים היה זה ענין גדול, וכתב שם בארחות רבינו, שהוא פלא שסתר משנתו בזה, וכתב שכנראה שהיה לרבינו בעל הקה"י ענין בזה להחמיר אצל זה השואל אף בקטנים שלא יקילו בשאר דברים ב'אל תיטוש'.

ואולי כל זה היה לגבי אלו שנשארו במנהגי החסידים, ולא רצה שיזלזלו במקצת ממנהגי אבותם והיו סותרים משנתם. אבל מרן הקה"י עצמו שהנהיג ביתו על פי הוראות מרן החזו"א זצ"ל והיטיב עמו בשולחן אחד, רצה שיהגו זרעו כמנהגי מרן החזו"א זצ"ל בין לקולא ובין לחומרא, ובס' מנחת תודה (פ"כ עמוד ר"י) ובס' להדבק (ח"ב עמוד קכ"ח) מובא מרבינו שאמר שלא כ' רק קו' הזכרונות ממרן החזו"א ולא כתב מאביו כי אביו לא ענה כלום מעצמו בחיי מרן רק הכל שאל מהחזו"א, וכן הנהיג הקה"י שיתפללו זרעו בנוסח אשכנז שלא כמנהגו מבית אבותיו להתפלל בנוסח ספרד, והביא משמו של מרן החזו"א שסבר שאין אל תיטוש כשחוזרים למנהג הראשון, ועי' בזה בקונטרס הזכרונות (סי' ח' אות ל') שכותב רבינו וז"ל, אאמו"ר ז"ל שמע בשם מרן שא' מבני החסידים שאלו אם מותר לשנות לנוסח אשכנז, והשיבו כיון שאבות אבותי שינו מאשכנז לספרד שלא כדון, יכול לחזור למנהג אשכנז, ועי' בארחות רבינו (ח"א עמוד ש') שאמר מרן הקה"י שאין מייעץ לשנות הנוסח אחר שכבר התחילו בנוסח ספרד, אבל את בניו הנהיג מתחילה בנוסח אשכנז, [ועי' בזה בדעת נוטה ח"ב סי' ס"ד], ואם כנים הדברים י"ל שגם בעובדא שסיפר הגר"י כהן זצ"ל ממרן החזו"א שלא רצה להתיר אע"פ שהקה"י ורבינו העידו בו שלאחרים אמר שאפשר להתיר, היה ג"כ לבן עדת החסידים שלא רצה שיקל בחלק ממנהגי אבותיו. ומה שהיקל היה לאותם ששינו מנהגם למנהג אבות אבותיהם, או שנהגו בזה רק כחומרא ללא מנהג אבות.

ועי' בס' מעשה איש (ח"ב עמוד ק"א) שמובא על רבי שלמה מילר מפ"ת, ששאל בחוה"מ פסח בהיותו חתן את מרן החזו"א, היות ואני נוהג לא לאכול שרויה, וחמי נוהג לאכול ואיני רוצה להכביד שיעשו שני מטבחים לפסח, האם שייך לעשות התרת נדרים, והשיבו, אם זה היה שאלה במנהג אפשר היה לעשות התרת נדרים אבל כאן זה שאלה בדון, ועיין ספר חזו"א (אר"ח סוף סימן מ"ט), ומובא שם עדות מרבינו זצ"ל, שאמר החזו"א למי שקשה לו לאכול מצה שיעשה התרת נדרים, וגם אביו מרן הקה"י זצ"ל עשה התרת נדרים בענין זה. ויתכן של"א החזו"א דעל שאלה בדון א"א להתיר כ"ז רק לגבי השואל שאינו רוצה להכביד על חמיו, אבל במקום אכילת מצה שאני, ועי' בקובץ היכלא (ח"ו עמוד קל"ח) בענין העובדא עם ר"ז שפירא שבס' מעשה איש (ח"ג עמוד קל"ו) מביא הגר"ח גריינמן זצ"ל שהוא היה א' מהמתירים עם מרן הקה"י ואח"כ אמר החזו"א שאין תוקף להתרה, וע"ש שדן אם נחשב כאן לתוקף אל תיטוש, ומביא מהמשנ"ב (סי' תס"ח סק"א) בענין מקום שנהגו דל"ש בזה התרה. ועי' בהליכו"ש פסח (פ"ד ס"ט) מש"כ דמהני בזה התרה.

ועי' בקובץ אור המאיר (עמוד ל) שסיפר הגרמ"צ ברגמן שליט"א שאצל הוריו נהגו שלא לאכול שרויה וכשנישא לבת מרן הגרמ"מ שך זצ"ל הוזמן לאכול בפסח בבית חמיו כנהוג, ושאל לחמיו בענין שרויה, וא"ל שגם הם נזהרים שלא לבשל ולא לאכול שרויה, ובחוה"מ הלך הרב ברגמן לקבל פני רבו החזו"א, וקיבל פניו מרן הסטיפלר, ושאל אותו, האם אוכל שרויה, וענה בשלילה, והמשיך לשאול, ובבית חותנך איך נוהגים, והשיב, שגם הם אינם אוכלים, חייך הסטיפלר ואמר, סבורני שלא אמר

כך אלא בגללך, חותנך אינו צעיר ובטוח אני שקשה לו לימנע מאכילת מצה מרוככת כהרגלו, ואין סוף למידת הותרנות שלו, לכן עצתי שתתיר הנדר למנהג זה ותקל על חותנך, וכשסיפר לחמיו שהתיר נדרו והתחיל לאכול שרויה חזר הרב שך לאכול שרויה, ע"כ. ויתכן שנהג כן אצל הגרמ"צ ברגמן שליט"א שידע בו שגדל בישיבות של בני ליטא ונשא אשה מבית שנהוגים כמנהגי ליטא, ובכגון דא אדרבה טוב שילך במנהגי חמיו ולא יהיה ב' דעות חלוקות.

ברכת 'ברוך שחלק' על הטבח שנראה כרה"י

מעשה שהיה בעש"ק פ' שמיני לס' להבדיל בין הטמא ובין הטהור תשפ"ד, שהיה כינוס ראשי הישיבות בהוראת ראש הישיבה מרן הגאון רבי דוב לנדו שליט"א לרגל המצב שראשי השלטון בא"י התנכלו לישיבות הקדושות, מבצרי התורה בא"י, ובאו רשעי ישראל, והמתינו על יד בית ראש הישיבה ברחוב הרב שר, ללוותו בכרזות מחאה על שבחורי הישיבה לא מתגייסים לצבא, מיציאתו מביתו עד לרחוב שלמה המלך מקום הכינוס, וכדי בזיון וקצף ר"ל, ותלמידי הישיבה, תלמידי חכמי דיהודאי, עשו להם תרגיל מבריק והוציאו מבית מרן את טבח הישיבה כשהוא לבוש בגדי ראש ישיבה ומסובב בעדת מעריצים, ונכנס למכונית פאר שהמתינה עבורו, ומיד בצאתו סברו באמת שזה רה"י בכבודו ובעצמו, הגבירו הרמקולים וליוו הרכב עד שער האשפתות, וגמולם שב בראשם.

ושאלו מה הדין במי שנקלע למקום ואינו בקיא בדמות רה"י, וסבר לתומו שהיוצא כעת מבית מרן הוא מנהיג הדור, כפי שסברו אלו התועים, ופתח לברך ברכת הרואה חכמי ישראל: 'ברוך שחלק מחכמתו ליראיו' האם בדיעבד אין כאן ברכה לבטלה ויכולים לענות אחריו אמן, ואי"צ לומר בשכמל"ו, כי לפי טעותו סבור היה שזה הוא החכם, וכבר נודע שרבינו זצ"ל היה מביא מעשה רב ממרן החזו"א זצ"ל שמרנו רבי יעקב רוזנהיים ז"ל ברך עליו ברכת 'ברוך שחלק' וענה אחריו אמן, ואמר דאמנם אני סבור שאין לברך, אבל כיון שזה המברך סובר שעליו לברך אין כאן ברכה לבטלה, והביא דברי הריטב"א בחולין (ק"ו ב') דמי שברך על נט"י ונמלך מלאכול אין כאן ברכה לבטלה כי בשעה שברך סבור היה לאכול.

וידוע שמרן הגר"ש אלישיב זצ"ל היה מגיב כשברכו עליו ברכה זו שזה ברכה לבטלה ויש לומר ברוך שם, והיה אומר, הניחא שחלק מחכמתו... אבל ליראיו? אבל רה"י מרן הגרא"ל שטיימן זצ"ל אף שראו שכאוב מאד ומתייסר שברכו עליו מ"מ לא נמנע מלענות אמן, וכן רבינו זצ"ל היה עונה אמן, וזה ע"פ דברי החזו"א האמורים, ועי' בחזו"א (אהע"ז סי' ס"ג סכ"ג) לענין ברכה על קידושי טעות דכל שסבור היה לפי טעותו שעליו לברך אין כאן ברכה לבטלה.

ונשאל רבינו זצ"ל בס' וישמע משה (סי' ס"ו בהערה) לענין מי שרואה החכם במסכים ושומע ששרים לו 'מים' לכבודו, אבל לרוב הדוחק אינו רואה פניו ממש האם יכול לברך ברוך שחלק, והשיב, דכמו שמצינו במג"א (סי' רכ"ד סק"ו) לענין ברכת שחלק מכבודו לב"י על מלכים, דאף סומא מברך, כמבואר בגמ' ברכות (נ"ח א') ברב ששת, והוא מטעם שכתב החות יאיר בהגהות מקור חיים על השו"ע (סי' רכ"ד) דמלשון הברכה 'שחלק מכבודו' נראה דהברכה הוא על 'כבוד מלכות' ואי"צ ראיית פני המלך רק סגי במה שנוכח במצב שניכר כבוד המלכות ואף ברואה פרשיו ומשרתיו סגי, וז"ל הא דמשמע בש"ס דאף סומא מברך מרב ששת י"ל מפני דשמע משמעות קול דנשא סוס דוהר ומרכבה מרקדה וחוצצרות התרועה כתכסיסי מלכים ולכן אין ראייה לשאר ברכות דראיה נ"ל עכ"ל, וכן הביא השע"ת (שם) מהברכ"י (סק"ג) דסגי ברואה מרכבת המלך ובית מלכותו, ע"ש

בשם תשובת מהר"א יצחקי (פ"ט סי' ק"מ) שכתב שהרואה מלך בים בספינה קטנה והיא מכוסה ובל יראה המלך עצמו אך יודעים בבירור שהולך שם יכול לברך וראיה מרב ששת דהוי סגי נהור ואפי' הכי בירך, וכתב השערי תשובה ונראה דדוקא בראיה הדין כן כיון שעיקר הברכה שחלק מכבודו וכן משמע שם בעובדא דרב ששת אבל אין ללמוד מזה לשאר ברכות שמברך על הראיה ולא על הידיעה עכ"ל, וא"כ הכא נמי בברכת חכמי ישראל 'שחלק ממחכתו' אף אם לא ראה פני החכם סגי ששומע שמדבר בזה המעמד וניכר חכמת תורתו, דהוא כבוד מלכי רבנן.

אמנם בנידו"ד נראה דבין ברכת מלכים ובין ברכת חכמים א"א לברך, דזה המתחזה אינו לא חכם בחכמת התורה ולא מלך או בן מלך, רק ה"ז כרואה תחפושת פורים של מלך וחכם, וגרע משומע כבוד מלכים, וחכמת החכם, דכאן אי"ז רק הצגה מה יש לעשות כשיצא החכם מביתו, ואינם באים רק להטעות ונמצא טועה, וכה"ג מובא בס' חשוקי חמד (ק"ט א') בשם רבנו זצ"ל לענין ברכת משנה הבריות על פיל וקוף דאם בטעות ברך על 'פוחלץ' וסבר שזה קוף ופיל חי אין בזה ממש, ומביא מרבינו לגבי מחיר כלב דכלב מת אי"ז כלב רק נבילה¹, וכמו כן בנידו"ד אין כאן שאלה על 'חכם' רק על 'טבח' שסבור בו שהוא חכם, ולא דמי לנידון החזו"א שעומד חכם לפנינו והוא גדול הדור בדורו, רק דיש לדון כלפי שמיא שלא סגי בחכם שלנו רק בדורות הראשונים, ובזה אין כאן ברכה לבטלה לפי מה שסבורים בני הדור לפי ערכם דזה גדר חכם, וה"ז כנידון קידושי טעות דלפי ידיעתו עתה ה"ז קידושי אמת, אבל כשאין כלל חכם רק טעה בדין וסבר שמברכים על תמונה וכיו"ב אי"ז נחשב עת הראוי לברך כלל וברכה שברך ה"ז ברכה לבטלה, ואם יראה אח"כ רה"י בצאתו יוכל לברך כדת וכהלכה. ועי' בס' תורתך שעשועי (עמודים צ"ה צ"ט) מש"כ בזה.

בענין ברכת ברוך שחלק בראה הרב מאחריו או שהיה במעמד שהרב היה

דבר השאלה במי שהיה בכנס של סיום משנה ברורה של חבורת דרשו האחרון בשנת תשפ"ב, שבמרכז הכינוס הופיע רבנו מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל בהדרו, וקדמוהו בכבודה של תורה, אלא שבפועל לא ראה פני מלך מלכי רבנן רק ראוהו במסכים שהיו באולם, ושאל השואל ששבוע אחרי המעמד, היה לו ברית שרבינו זצ"ל היה סנדק ורואה פניו ממש, ושאל אז אם היה עליו לברך ברוך שחלק אחר שלא ראהו ל' יום, והגר"א דינר שליט"א אמר בשיעורו דכיון שלמעשה לא ראהו בכינוס רק במסך אין נחשב ראייה ועליו לברך.

והנה זכורני שהיה חתונה לנכד רבנו והגיע חמיו מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שאמר לי לברך עליו ברכת שחלק ושהחיינו בשם ומלכות, עי' במשנה ברורה (סימן רכ"ה סק"א) דכתבו הפוסקים דאם ראה חכם מחכמי ישראל מברך עליו אשר חלק (כדלעיל בסימן רכ"ד ס"ו) וגם שהחיינו אם הוא שלשים יום שלא ראה אותו, ואמר לי שהטעם שהוא אינו מברך כי רואה פניו מידי פעם בשמחות, וגם אם עובר ל' יום שלא רואהו הרי מקבל ממנו פ"ש, ועי' בזה בבה"ט (שם סק"א) ומשנ"ב (סק"ב) שיש דעת באחרונים אם מקבל מכתב או פריסת שלום אם מברך שהחיינו או מחיה המתים וספק ברכות להקל.

מדור זה נכתב לעילוי נשמת

אבי מורי הרב ברוך מאיר ב"ר יעקב ישעיהו ויסבורג זצ"ל
ואמי מורתי מרת רבקה בת רבי פסח יעקב אנגל זצ"ל תנצב"ה

דמחדנא מחברואי דחזיניה לר"מ מאחוריה, אבל ח"ק הרואים פניו אחר מיתתו לא מברכים, ובס' בית מתתיהו (ח"ג סי' ח' אות ד) הביא מרבנו זצ"ל שעד הקבורה אפשר עוד לברך, ולא דמי לפיל שמת דאי"ז פיל אבל חכמת אדם תאיר פניו שייך גם לאח"מ, ועי' בגמ' חגיגה (ה' ב') כי יראה חכמים ימותו ומה הרואה צדיקים במיתתם יחיה בחייהם עאכ"כ.

¹ בקו' שערי שיח (תשובה ר"ב) מובא מרבנו זצ"ל דאפשר לברך ברכת ברוך שחלק גם כשאינו רואה פני החכם כגון שמעוטר בטלית, ובס' שער העין (שאלה י"ח) נשאל אם סגי בראיית יד החכם, והשיב שמסתבר שצריך לראות הפנים, ובס' שמענו כן ראינו (ח"א פ"ד סי' ג) מביא מרבנו זצ"ל דיש לברך זה גם אם הרב ישן, ויכול להיות שאי"צ ראיית פנים רק ראייה מאחוריו, כענין שאמר רבי בעירובין (י"ג ב') הא

שנים קדמוניות

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

הגאון רבי אלעזר צדוק טורצ'ין זצ"ל (י"ב ניסן תשנ"ח)

בליבם של ילדי התלמוד תורה מאותם שנים, חקוק בעצמות עד היום המראה הנשגב ששני תלמידי חכמים שקועים בתלמודם, שעה שכל הילדים סביבם מקפצים ומשחקים בקולות רמים. גם רעשי המשחק הכי גבוהים לא הצליחו להפסיק את התברותא משקיעותם.

הוא לומד תורה לשמה

בשש שנים היה מבוגר רבי אליעזר מרבינו בגיל, אך התבטלות שלו כלפיו היתה מפעימה גם את הקרובים אליו. הוא היה מכנה בקביעות את רבינו - גם בתוך כדי ויכוחים וסערה בלימוד - 'מורי ורבי' או הרב'ה, וכבר בעודו אברך צעיר לימים היה מגיע בקביעות בכל ראש השנה לאחר תפילת מעריב לבית רבינו לאחל ולקבל ברכת 'שנה טובה'.

רבינו ודיד נפשו רבי אלעזר צדוק טורצ'ין זצ"ל

פעם אמר רבי אלעזר צדוק למקרובו, היודע אתה, הלא רבי חיים קניבסקי הינו התלמיד הכי גדול של מרן החזון איש, ומדוע אינו לומד באותו צורת הלימוד של מורו ורבו? אלא, כי הוא לומד לפי טבעו, ולא מתפעל מדברים אחרים. וזה דרגה מיוחדת ב'תורה לשמה!'.

השמועה שהרגיעה

בשנת תנש"א רעש העולם וגעש מאיום של מדינת 'עיראק' לשלוח פצצות על ארץ ישראל, והכל חששו מן הבאות. באותו זמן אור רבינו כגבר חלציו וחזר ואמר לכל השואלים כי המתגוררים בבני ברק אין להם מה לחשוש, החזון איש הבטיח כי בבני ברק לא יארע דבר, אין צורך להתחבא במקלט וגם לא ללבוש 'מסיכות' להגן מפצצת אטום.

רבים התפלאו והביעו חשש, ואפילו חבריו מתלמידי החזון איש סברו שבואי נפלה טעות בדבריו, כי לא שמעו על כך מעולם, אך רבינו נשאר איתן בדעתו. ובאמת לימים הכל ראו כי שעה מראשם של תושבי העיר לא נפלה ארצה, ואחור מדבריו לא ישוב ריקם, ונעשה מזה קידוש השם בכל רחבי העולם [ובעיקר מאותו זמן שמו התפרסם למרחוק].

לימים אמר רבינו שהסתמך בדבריו על ידידו רבי אליעזר, שהוא שמע כן ממרן החזון איש, ועל פיו הרגיע רבינו את רבבות תושבי העיר, ובשנת תשע"ג כאשר אויבים המקיפים את ארץ ישראל שלחו פצצות והציבור חשש מאוד, חזר רבינו על הדברים, ואף העלה את הדברים במכתב:

בעה"ד כסלו תשע"ג

כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק (ברכות ט' א') ור"ש ס"ל בספרי עקב סי' ל"ח אין זה קידוש ה' שדברי צדיקים קיימין בחייהו ובטלין לאחר מיתתן (ולא יתכן כן) וא"כ כשהחזון איש זצ"ל אמר שבבני ברק לא יהי' פצצות כמו שהעיד הגה"צ רא"צ טורצ'ין זצ"ל בודאי יתקיים גם היום ואין לפחד כלל.

חיים קניבסקי

בית באזור הסמוך לבני ברק שנהרס כתוצאה מפגיעת טיל

שליח שלוקח לעצמו את הצעת השידוך

סח רבינו כי פעם נשלח רא"צ אל החזון איש לברר לצורכי שידוך על משפחה שהיה להם בת בגיל שידוכים. ענה לו החזון איש, פלונית אינה מתאימה עבור אלו ששלחו אותך, אבל עבורך זה שידוך מתאים.

ענה רבי אלעזר צדוק, שלא נעים לו שיקח לעצמו שידוך שביקשוהו אחרים לברר לעצמם, אבל החזון איש לא חשש ואמר לו תאמר להם שאני אמרתי לך כן.

לעצור ההלויה

ועוד סח: פעם הגיע רא"צ אל החזון איש וסיפר שהיה בלוויה של נפטר ל"ע, וסחב המיטה ופתאום הרגיש שהמת זז אבל התבייש לומר זה ולעצור את כולם באמצע ההלויה, אמר לו החזון איש, לא טוב עשית, היית צריך לעצור ההלויה ולבדוק אם דברים בגו, ואולי היה אפשר לעשות משהו.

רבינו ורבי אלעזר צדוק זכר צדיקים לברכה

לידתו של הספר 'שונה הלכות'

רבנו היה ידיד ותיק ואמיתי של רבי אלעזר צדוק ('רבי ליעזר' - כפי שכונה בפיו) ואף זכו להוציא את ספרי שונה הלכות לאור עולם. ביריעה זו אין כדאי להקיף את הקשר העמוק ביניהם, אלא רק מקצת ראשי פרקים על ידידותם.

רעיון כתיבת הספר 'שונה הלכות' נולד בזכותו של הנדיב הרבני רבי יעקב הפרין ז"ל, שהכיר את רבי אלעזר צדוק מימים ימימה, והביע בפניו כי ספר משנה ברורה המיועד לכל אחד ואחד, עמוס בפרטים רבים, וכאשר אדם נזקק להלכה למעשה, עליו לדעת כמה וכמה מראי מקומות בספר משנה ברורה ולא תמיד השעה כשירה לכך. רבי יעקב ז"ל אמר שלדעתו כדאי היה לחבר כמין 'קיצור משנה ברורה' כדי שיוכלו למצוא בקלות כל הלכה והלכה.

רבי אליעזר קיבל את הרעיון, והציע אותו בפני ידידו משכבר הימים - רבינו זצ"ל, שהתלהב מאוד מהדבר, כך גילגלה יד ההשגחה העליונה את לידתו של הספר 'שונה הלכות', שהתקבל בכל תפוצות ישראל ברחבי תבל.

בית כנסת 'שונה הלכות' בבני ברק ע"ש ספרו של רבינו - בראשות נכדו הגאון רבי גדליהו הוניגסברג

לימים לבטא רבינו כי בכתיבת הספר היה כוונתו לסדר את ההלכות לעצמו שיידע איך להתנהג באורח החיים, או כדי שיביא הדבר תועלת לילדיו, אך בסוף שהדבר הודפס כבר נהנים מכך עוד אנשים...

מהראשונים ועד האחרונים

במשך שנים רבות התייעגו רבינו ושותפו לספר רבי ליעזר זכר צדיקים לברכה, ולמדו את סוגיות ההלכה שבשולחן ערוך אורח חיים לעומקה ולרחבה עד שבירכו על המוגמר.

כך תיאר לנו בנו בכורו רבי יצחק יונה טורצ'ין שליט"א:

"בילדים צעירים גדלנו על המחזה המוכר: אבא יושב עם רבי חיים קניבסקי, לפעמים בכולל לפני הצהרים, ולפעמים בביתנו, ולומדים בשקיעות נוראה, בשעת הלימוד הם לא ראו כלום מסביב. השניים היו יושבים ומתייעגים בלימוד הטור ומפרשי, ואחרי כן עמלו על שולחן ערוך ונושא כליו, וכמוכן הם למדו את המשנה ברורה והחזון איש בעיון.

"הלימוד היה יסודי מאוד, והם התעכבו על כל פרט ופרט מבלי לדלג. האבא רבי ליעזר שהיה עמקן גדול, היה בונה וסותר מערכות, מחדש חידושים ומפרק סלעים, ורבינו היה פורך או מיישב כדרכה של תורה. מאותם חידושי תורה כתב אבא מחברות שלימות אשר לימים חלקם נדפסו בספריו 'מתנה מועטת'. יצוין כי על חלק מרשימותיו עבר רבינו ורשם הערות רבות.

"רבי חיים, שהיה חרוץ באופן יוצא מן הכלל, היה מזדרז לכתוב בסיום כל נושא, סיכום מקיף של כל ההלכות היוצאות ממשנה ברורה וחזון איש, המופיעות באותו מקום וכן משאר חלקי משנה ברורה וחזון איש בבקאות נוראה.

"אבא היה עובר על הכל ולעיתים מבקש להתנסח בצורה שונה, או לשנות את הנכתב.

"בהמשך כאשר הספר היה מוקלד, היה רבי חיים מביא לאבא שיעין, ודואג כל כמה ימים לשאול אותו היכן הוא אוחז ולזרו אותו במלאכה הגדולה הזו".

עם כסא וסטנדר בין ילדי החיידר

מלאכת הגהת הספר שונה הלכות היתה מלאכה וחכמה בפני עצמה. מאמץ רב השקיע רבינו בהגהת הספר, ויש אומרים כי זהו הספר היחיד אותו הגיה שלוש פעמים מחמת הפחד הגדול שלא תצא תקלה בהלכה מתחת ידו.

בתקופה מסוימת שהתפרסה בערך על פני כשנתיים ימים, רצה רבינו לעבור עמו על הספר בשעות אחרי צהרים, אך היות ובאותם שעות היה זמנו של רבי אליעזר להיות בתלמוד תורה 'תשב"ר', שנמנה עליה בין מקימיו, הציע רבינו שהוא יבוא לבנין התלמוד תורה ושם הם ילמדו.

רבינו משתתף בכינוס לטובת תלמוד תורה 'תשב"ר' בבנין הת"ת, לצידו מרנן הגרא"ל שטינמן, הגר"ג קרליץ

ואכן מידי יום אחרי הצהרים, רבינו היה יושב עם רבי ליעזר בפרוודור הכניסה לקומה הראשונה של בנין התלמוד תורה, שנבנתה לא מכבר, ומעינים בשקיעות במחברות, כאשר מידי פעם נאלץ רבי אליעזר לקום ממקומו ולפקח על הילדים או לעקוב אחרי התנהגותם.